

A délvidéki magyarság – helyzetelemzés

Demográfia, népesség földrajzi eloszlása

Szerbia viszonylag nagy számú nemzetiségi kisebbséggel rendelkezik, hiszen Koszovó nélkül az ország lakosságának 17,14%-a tartozik valamely nemzetiséghez. Szerbia legnagyobb nemzeti kisebbsége magyar, amely 293 299 fővel az ország lakosságának majd 4 %-át adja. A magyarság mellett jelentősebb számban vannak még jelen Szerbiában a bosnyákok, az albánok és a vlachok, de ezek mindegyike a magyarsággal ellentétben a Dunától délre elterülő Közép-Szerbiában él, s elenyésző számban vannak jelen az ország északi részét alkotó Vajdaságban.

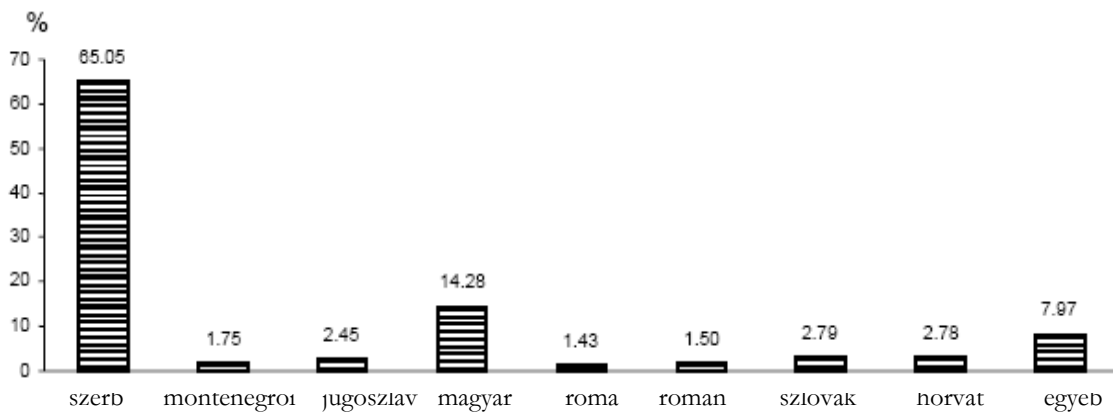
Ez alól egyetlen kivétel a roma népesség, amely Szerbiában a 3., Vajdaságban a 2. legnépesebb nemzeti kisebbség. Vajdaság egyébként még mindig multietnikus térségnek számít, hiszen a szerbség aránya még mindig csak 2/3-os. A magyar (14,28%) és a roma (1,43%) kisebbség mellett olyan autochtón nemzeti kisebbségek élnek itt, mint a horvátok, a szlovákok, a románok vagy a ruszinok (amelyek a terület 18. századi újratelepítésekor költöztek ide). A montenegróiak már a 20. század bevándorlói, a jugoszlávok pedig a titói testvériség-egység éra alatt izmosodtak meg, valójában a vegyes-házasságok elterjedése miatt (s mind a mai napig emiatt maradtak meg).

Nemzetiség	Szerbia (Koszovó nélkül)		Vajdaság	
	száma	%	száma	%
Összes lakos	7 498 001	100,00	2 031 992	100,00
Szerbek	6 212 838	82,86	1 321 807	65,05
Magyarok	293 299	3,91	290 207	14,28
Bosnyákok	136 087	1,81	417	0,08
Romák	108 193	1,44	29 057	1,43
Albánok	61 647	0,82	1 695	0,08
Vlachok	40 054	0,53	101	0,00
Bolgárok	20 497	0,27	1 658	0,08
Horvátok	70 602	0,94	56 546	2,78
Bunjevácok	20 012	0,27	19 766	0,97
Szlovákok	59 021	0,79	56 637	2,78
Montenegróiak	69 049	0,92	35 513	1,74
Rómánok	34 576	0,46	30 419	1,49
Ruszinok	15 905	0,21	15 629	0,76
Ukránok	5 354	0,07	4 635	0,27
Jugoszlávok	80 721	1,08	49 881	2,45
Egyéb	270 146	3,60	118 024	5,80

Szerbia és Vajdaság lakosságának nemzetiségi megoszlása (2002)¹

Grafikusan ez az adatsor a következőképpen szemléltethető:

¹ 2002-es népszámlálás, 1. könyv, 14–15.

Vajdaság nemzetiségi megoszlása (2002)²

A magyarság területi eloszlása

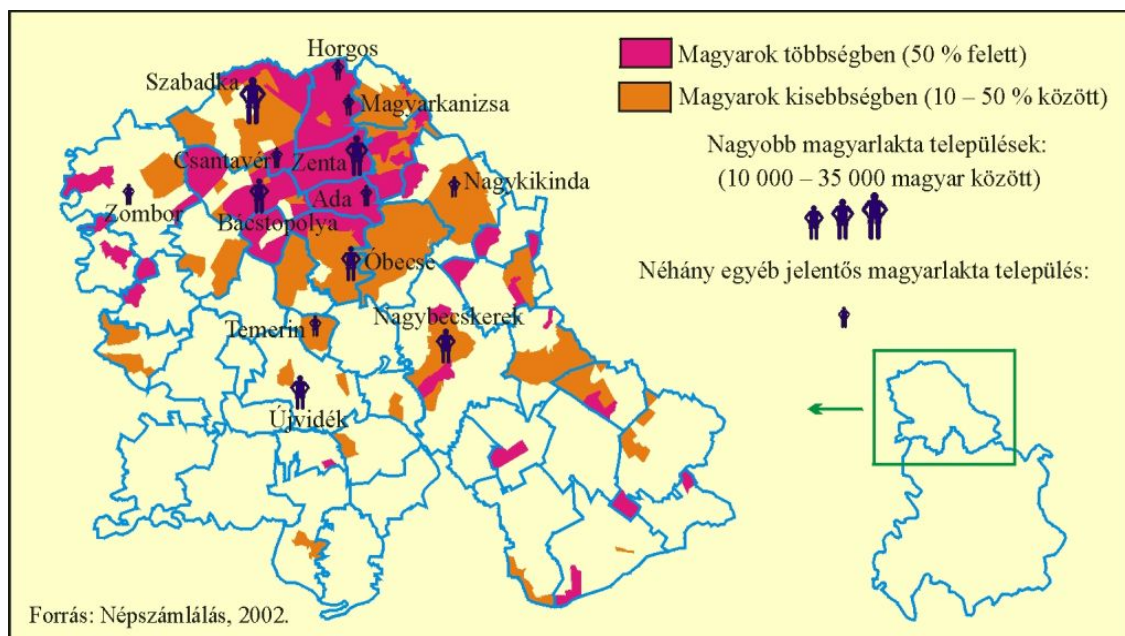
A 2002-es népszámlálási adatok szerint Szerbiában 293 299 magyar él, ami Szerbia lakosságának 3,91%-a, a Vajdaság lakosságának 14,28%-a.

Regionális összesítésben 76,86%-a Bácska, 21,67%-a Bánát és 1,45%-a Szerémség területén élt. Hat községben – Zentán (Senta), Adán (Ada), Magyarakanizsán (Kanjiža), Kishegyesen (Mali Iđoš), Topolyán (Bačka Topola) és Csókán (Čoka) – abszolút többséget, további két községben – Óbecsén (Bečeji) és Szabadkán (Subotica) – relatív többséget alkot.

Egyes falvakban, a szórványban is többségben él a magyar lakosság. A 2 milliós Vajdaság területén – ahol részarányuk megközelíti a 15%-ot – gyakorlatilag nincs település magyar nélkül³, s többséget alkotnak a Bánátban 20, a Szerémségben 2, Dél- és Nyugat-Bácskában 8 településen.

A tömb-magyar területhez 7 községet sorolunk: Szabadkát, Topolyát, Kishegyest, Magyarakanizsát, Zentát, Adát és Csókát. Ezek azonban nem egy közigazgatási egységben vannak, hisz az első három az észak-bácskai körzetben, míg az utóbbi négy az észak-bánáti körzetben található. A hét község területén összesen 282 272 fő él, amelyből 153 261 fő vallotta magyar nemzetiségűnek. E szerint a magyarság aránya a tömb-magyar területen is csak 54,2%, vagyis épp hogy csak abszolút többségben van e területen is a magyarság (a tanulmány későbbi szakaszában nagyrészt a tömb-magyar területek adatait vizsgálom – tehát nem lehet ezekből az adatokból egyértelmű következtetéseket levonni a magyarságra nézve).

A tömb-magyar területeken a népsűrűség 93,3 fő/km² (ami egy alatta van a vajdasági átlagnak). A területen 76 település található (közülük 8 város), s közigazgatásilag 86 helyi közösség. A hét község összes területe 3 024 km².

A magyarok területi megoszlása a Délvidéken (2002)⁴

Az 1920-as évek óta tudatosan és folyamatosan alkalmazott asszimilációs gyakorlatnak megfelelően tízezres nagyságrendben telepítették le a menekülteket a tömbben élő magyarság lakóterületén és Nyugat-Bácskában. Érkezésük és letelepedésük az 1990-es években több községben megbontotta a magyarság homogenitását, illetve az 50% körüli (magyar-többségi nemzet) egyensúlyt. A szerb menekültek számos helyi atrocitást provokáltak elsősorban horvát- és magyarlakta településeken. Megkezdték az eltávozottak vagy ideiglenesen távol lévők ingatlanainak összeírását, sőt fizikai birtokbavételét.⁵ Az elmúlt években lassan már megnyugodtak a kedélyek, s nyugodtabbá vált az élet a menekülteket nagyobb számban kapó magyar településeken is (bár azért az atrocitások folyamatosan fennállnak).

Népsűrűség

Szerbia 88.361 km²-nyi területen fekszik, amelyből 21 506 km² található Vajdaságban.⁶

A népsűrűséget figyelve megállapítható, hogy országos átlagban 84 fő él km²-ként, míg Vajdaságban ez a szám 94 fő/km².

A tömb-magyar területet alkotó hét község területén összesen 282 272 fő él, s a népsűrűség 93,3 fő/km². De a hét községet tekintve nagyon nagy a szórás: a 146 fő/km²-es szabadkai községtől (ami elsősorban Szabadka városának, az ország negyedik nagyvárosának köszönhető) a csókai község 42 fő/km²-es népsűrűségéig tart (ami viszont a rossz termőképességű, szikes földeknek köszönhető). Érdekes viszont, hogy a szabadkai községen kívül az összes többi népsűrűsége a vajdasági átlag alatt van: Zenta – 86 fő/km², Ada – 82 fő/km², Kishegyes – 73 fő/km², Magyarkanizsa – 68 fő/km², Topolya – 63 fő/km².

Ha pedig a hét községből kivesszük Szabadka községet, akkor igazán megdöbbentő adatot kapunk: a hat községen az **átlagos népsűrűség 66 fő/km², ami messze a vajdasági átlag alatt van**. Különösen furcsa ez akkor, ha tudjuk, hogy a legjobb termőföldek pont ezen a területen találhatóak. Ennek több oka is lehet: egyrészt a gazdasági elvándorlás, másrészt a magyarságot különösen súlytó elöregedés, harmadrészt a központi államhatalom által szisztematikus gazdasági leépítése e területeknek. Ez utóbbinak köszönhetően többek között az itt található városok növekedése az elmúlt nyolcvan évben stagnált, míg olyan városok futottak fel közben, mint Újvidék, Zombor, Ó-Becse, Kikinda, Nagybecskerek, s kivételesen Szabadka is (bár pont ennek köszönhetően e területek megmaradtak többségében magyarok által lakott területeknek, hiszen a városok felfuttatása csak más nemzetiségű népesség betelepítésével történhetett volna meg).

Település-típusok

Szerbiában összesen 6.164 település található, s ebből 467 Vajdaságban. Különösen érdekes, hogy míg a hegyvidéki Közép-Szerbiában a kis lélekszámú települések a jellemzőek, addig a sík-vidéki Vajdaságban inkább a népesebb falvak, kisvárosok az uralkodóak.

Egy településhez országos átlagban 14,3 km² terület tartozik, míg Vajdaságban ez 46,2 km², hiszen az alföldi Vajdaságra a népes települések jellemzőek, viszonylag távol egymástól (érdekességként említem, hogy túlnépesedett, ám falvakban élő Koszovóban ez mindössze 7,5

⁴ 2006-os jelentés a vajdasági magyarság helyzetéről (HTMH).

⁵ 2006-os jelentések a vajdasági magyarság helyzetéről (HTMH).

⁶ A községek Szerbiában – 2005., 17.

km²).

A tömb-magyar területeken a települések nagyságuk szerinti megoszlása a következő:

Település nagysága	Vajdaságban	Tömb-magyar területeken
500 lakos alatti	15,6 %	25,5 % (19 db)
500 – 999	12,8 %	19,7 % (15 db)
1 000 – 1 999	25,7 %	19,7 % (15 db)
2 000 – 4 999	28,5 %	19,7 % (15 db)
5 000 – 9 999	10,1 %	9,2 % (7 db)
10 000 – 19 999	4,3 %	3,9 % (3 db)
20 000 – 49 999	1,9 %	1,3 % (1 db)
50 000 lakos feletti	1,1 %	1,3 % (1 db)

Árnyalja a képet, hogy a vajdasági átlaghoz képest különösen magas az 1000 lakosnál kisebb apró-falvak aránya (a vajdasági átlag 28,4%, míg a tömb-magyar 45,2%). Vagyis **a tömb-magyar területen szinte minden második település e kategóriába tartozik**. Ez magyarázható azzal, hogy a nagyon jó minőségű termő-föld miatt a 19. században ezen a területen nagyon intenzív tanya-világ alakult ki, s a 20. század második felében ezek csomósodásával alakultak ki előbb a tanya-bokrok, majd ezek után az apró-falvak.

Ennek ellenére azonban **a tömb-magyar területeken a vajdasági átlagot meghaladó a városiak aránya**, ami annak köszönhető, hogy bár számban nem is, de a népesség számában nagyobb városok találhatóak e területen. Az az ellentmondásos helyzet figyelhető meg e térségben, hogy viszonylag népes kisvárosokat (amelyek főként a Tisza-partján, illetve a közép-bácskai főút mentén találhatóak) szinte átmenet nélkül apró-falvak tömege vesz körül.

A hét község összes területe 3 024 km², ami jelen esetben azt jelenti, hogy 39,78 km²-nyi terület jut átlagosan egy településnek. Ami viszont a vajdasági átlag alatt van, vagyis a tömb-magyar területeken sűrűbb a települések hálózata, különösen a bánságihoz képest. Ennek elsősorban gazdasági oka van, ugyanis ezen a területen található a Vajdaság legjobb minőségű termőföldje, s ez nagyobb népességet tud eltartani, mint a bánsági szikes talaj.

Természetes népszaporulat

Szerbiának 1991-ben (Koszovó nélkül) 7 576 837 lakosa volt, amely 2002-re 7 498 001 főre csökkent le. Ez évi szinten 1,0 százalékos fogyást jelentett. Ezzel szemben viszont a fenti periódusban Vajdaság lakossága gyarapodott: az 1991-es 1 970 195 főről a 2002-es 2 031 992 főre (vagyis éves szinten 2,8 százalékkal növekedett). Ez egyértelműen az elsősorban Vajdaságba a 90-es években betelepített horvátországi és boszniai szerb menekülteknek volt köszönhető, s elsősorban a gazdaságilag prosperáló nagyvárosok lakosságának számát növelték, míg a kisebb városokban és a falvakban Vajdaságban is általános már a népesség fogyása.

Szerbia lakosságán belül ugyanis a natalitás és a mortalitás egymáshoz való aránya 1991-ben fordult meg, amikortól kezdve már természetes fogyásról beszélhetünk. Érdekes, hogy a természetes fogyás Vajdaság esetében sokkal nagyobb mértékű, hiszen ez már minden község esetében jellemző, addig Központi-Szerbiában a községeknek még csak 91,4%-ában (Koszovóról nincsenek adatok, de ott minden bizonnyal még természetes szaporulatról beszélhetünk). Az egyes települések szintjén pedig Vajdaságban 88,0%-uknál figyelhető meg a természetes fogyás, míg Közép-Szerbiában csak 73,8%-uknál. Ha ezen belül a városokat vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy Vajdaságban a városok 96,2 %-nál (ami magasabb az általános települési arányhoz képest), addig Közép-Szerbiában pedig a 42,7 %-uknál figyelhető meg a negatív tendencia. Ez különösen érdekes, mert eszerint Közép-Szerbiában erőteljesebb a vidékről a városokba áramló fiatal népesség nagysága.

A nemzeti kisebbségek száma a Vajdaságban az elmúlt évtizedekben folyamatosan csökkent

(egyedül a ruszinoknál/ukránoknál figyelhető meg az 1991–2002-es periódus alatt egyfajta stagnálás).

nemzeti kisebbség	1971.		1981.		1991.		2002.	
	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%
Magyarok	423 866	21,70	385 356	18,93	340 946	16,94	290 207	14,28
Horvátok, bunyevácok	157 819	8,08	119 157	5,85	97 644	4,85	76 312	3,75
Szlovákok	72 795	3,72	69 549	3,42	63 941	3,18	56 637	2,78
Románok	52 987	2,71	47 289	2,32	38 832	1,93	30 419	1,49
Ruszinok, ukránok	25 115	1,28	34 306	1,19	19 944	0,99	20 264	1,00

A nemzeti kisebbségek számának és arányának alakulása a Vajdaságban (1971–2002)⁷

A délvidéki magyarság esetében az elmúlt évtizedekben évente átlag 4 311 fővel csökkent a magyarság száma, s ez a trend a 90-es években is megmaradt. Ez azért is furcsa, mert míg a 70-80-as években minimálisra csökkent a magyarság kivándorlása (s így e fogyás szinte teljes egészében a természetes fogyás, illetve az asszimiláció számlájára írható), addig a 90-es évek elejétől ez jelentősen megnövekedett (s persze mellette a természetes fogyás is fennmaradt). E szempontból nézve nem is tűnik túl jelentősnek az 1991–2002 közötti 50 000-es népességcsökkenés. Sajnos azonban nem pontosak a népszámlálás adatai, mert a magyar családok tömegesen bejelentettek olyan személyeket is még Szerbiában élőként, akik egyébként már évek óta Magyarországon élnek és dolgoznak, s csak időnként látogatnak haza.

Másrészt viszont drasztikus fogyásnak tekinthető a délvidéki magyarság számának éves szinten 1,35%-kal (vagyis 13,5 ezrelékkell) való csökkenése, különösen, hogy ez már több évtizedes töretlen trendnek tekinthető.

Ha a tömb-magyarságon belül, az egyes községek szintjén vizsgáljuk e kérdést, megfigyelhető, hogy Szabadka községet kivéve az egész tömb-magyar területen a szerbiai átlagot messze meghaladó volt a lakosság fogyása, s különösen drasztikus méreteket öltött ez a Tisza-mentén, ahol egyrészt a magyarság nagyobb aránya miatt erőteljesebben jelentkezett a magyarok külföldre vándorlásának hatása, másrészt a menekültek érkezésének pótlólagos hatása sem jelentkezett (szerencsére). Különösen rontja a helyzetet, hogy Vajdaság összes községét (45 van belőle) is figyelembe véve a négy Tisza-menti községben volt a legnagyobb népesség-fogyás (egyedül a közép-bánsági Magyarcsernye község előzi meg őket évi 10,5 ezrelékes fogyással, ahol a magyar lakosság aránya egyébként 21%). Ez viszont már egyértelműen a magyar többségi lakossággal függhet össze, hiszen pl. a szintén a Tisza-mentén fekvő Törökkanizsa községben ez a csökkenés évi 4,2 ezrelékes volt (a magyar lakosság aránya 32%) vagy pedig Ó-Becse községben 2,5 ezrelék (a magyar lakosság aránya 50 %).⁸

A magyarság természetes fogyása a szerbiai átlag alatt van, s Vajdaság többi területén a szerbség megnövekedését egyértelműen a menekült népesség okozta, s nem pedig a természetes népszaporulat.

Migráció

Az 1991–1995-ös balkáni háborúk indították el, főként a szerbség nagy népmozgását Horvátországból és Bosznia-Hercegovinából. **1991–1995 között a fenti két köztársaságból 296 000 ember menekült el, s érkezett meg Szerbiába** (194 000-en Horvátországból, 102 000-en pedig Boszniából). A menekültek nagy többsége (93,5 %-a) szerb nemzetiségű volt. Az 1996–2002-es, immár békés időszakban további 68.000 ember csatlakozott hozzájuk (szintén nagyrészt szerbek). Az 1998–99-es koszovói háború közel sem okozott ekkora eszkalációt, hiszen mindössze 7 200 ember Szerbiába való vándorlását okozta.

⁷ Dragomi Jankov: Vajdaság, 10.

⁸ A községek Szerbiában – 2005., 32–33.

Összességében megállapíthatjuk, hogy Szerbia lakossága az 1990-es évek balkáni háborúi következményeként mintegy 371 000 új, nagyrészt szerb nemzetiségű lakossal gazdagodott.⁹

A horvátországi és boszniai szerb menekültek Vajdaság területére történő tervszerű betelepítése - a becslések szerint - megközelítette a 250 000-et.¹⁰ A 2002-es népszámlálás adatait vizsgálva nagyon jól kirajzolódik Vajdaságban az a földrajzi terület, ahol a menekültek betelepítése miatt a népesség növekedése volt megfigyelhető:

- Újvidék és dél-bácskai vonzás-körzete (egyedül Újvidék városának lakossága a 11 év alatt 38 173 fővel gyarapodott, ami éves szinten 12,4 ezreléket jelent),
- a teljes Szerémség (amely Újvidék és Belgrád között, azok vonzás-körzetében erős fejlődésnek indult),
- Belgrád kapujának számító Pancsova
- a horvát határhoz legközelebb fekvő, s a menekültek első megállójaként számító Zombor.
- bár Szabadka is jelentős számú menekülttel gazdagodott, ennek következtében tudott stagnálni a népességszám itt.

A tömb-magyar területekre a 90-es években nem érkezett jelentősebb számú menekült, ami miatt e területeken erősebb feszültség sem volt tapasztalható. Különösen megbontották a nemzetiségek között a korábbi számarányt Temerinben (amely Újvidék élőkajának számít) és a nyugat-bácskai sziget-magyar falvakban.

A 2002-es népszámlálási adatok szerint a **délvidéki magyarság 3,5%-a dolgozik ideiglenesen külföldön**. E statisztikai adat egyébként alacsonyabb az 5,2%-os szerbiai átlagtól, s a többi nemzetiséghez képest is inkább a második harmadban helyezkedik el a magyarság.¹¹

A délvidéki magyarság, illetve a teljes szerbiai lakosság esetében két erőteljesebb migrációs periódust különböztethetünk meg: az 1960–70-es években főként Németországba irányulót („vendégmunkások”), míg az 1990–2000-es években elsősorban a háború, s a gazdasági válság által kiváltott elvándorlást. Ha a délvidéki magyarság cél-országait vizsgáljuk, akkor az 1988–2002-es periódusban a fő célország egyértelműen Magyarország volt (az összes külföldön dolgozó magyarok 65%-a él itt), míg a korábbi az 1960–70-es években pedig Németország (az akkori időszak délvidéki magyar kivándoroltjainak 70–75%-ára jellemző ez). A 90-es évek célországának számított még a magyarság esetében természetesen Németország is, Ausztria, Svájc, Svédország, Kanada, Ausztrália. Az elmúlt 15 évben a Szerbiát elhagyó lakosság leginkább Nyugat-Európába és Észak-Amerikába vándorolt ki, s Magyarországra nagyrészt csak magyarok érkeztek (a Magyarországra érkezők 82%-a volt magyar nemzetiségű).

Az 1998–2002-es időszakban nagyrészt azonos intenzitású volt a magyarság kivándorlása: éves szinten átlagosan 5–600-an vándoroltak ki. Részletesen a következő táblázat mutatja az adatokat:

Célország	Külföldön való tartózkodás ideje		
	1–4 év	5–9 év	10–14 év
Összesen	2 169 fő	2 391 fő	2 475 fő
Magyarország	1 440 fő	1 558 fő	1 049 fő
Németország	258 fő	304 fő	728 fő
Ausztria	63 fő	116 fő	262 fő
Kanada	101 fő	141 fő	88 fő
Svájc	20 fő	51 fő	100 fő

A délvidéki magyarság elvándorlásának célországai (1998–2002)¹²

⁹ 2002-es népszámlálás – Migráció, 10.

¹⁰ Az 1995. évi augusztusi horvát katonai akció következtében a knini „Krajina”-ból Jugoszlávia mintegy 150 ezer menekültet fogadott be, közülük mintegy 110 ezret, vagyis a menekültek 75%-át a Vajdaságba irányították. A tartományi Vöröskereszt adatai szerint a Vajdaság több mint 200 ezer menekültet, a Szerbiába érkező menekültek 42%-át fogadta be. Az UNHCR nyilvántartása szerint 1995-ben 259 719 menekült tartózkodott a Vajdaságban. (2006-os jelentés a vajdasági magyarság helyzetéről – HTMH)

¹¹ Szerbiai nemzetiségi mozaik, 419.

A lakosság kor-összetétele

2003-ban a szerbiai lakosság átlag-életkora 40,2 év volt, a férfiak várható életkora 69,9 év, illetve a nőké 75,1 év.¹³

	0–19	20–39	40–59	60–79	80 év felett	átlagos életkor
Szerbia	22,3 %	26,4 %	28,1 %	20,5 %	1,9 %	40,2
Vajdaság	22,6 %	26,8 %	28,6 %	19,5 %	1,9 %	39,8
Magyarország	18,8 %	24,3 %	30,5 %	23,0 %	3,0 %	43,2

A lakosság, illetve a magyarság kor-összetétele (2002)¹⁴

Szerbia összlakossága esetében a fokozatos elöregedés figyelhető meg, s e téren a vajdasági adatok nagyjából hasonlóak. A délvidéki magyarság adatai azonban ehhez képest is kedvezőtlenebb. A vajdasági átlaghoz képest 4%-kal kevesebb gyermek született, másrészt 2%-kal kevesebb a 20-39 év közötti személy közöttük (ezt jelentős mértékben az épp ezt a generációt súlytó elvándorlás is okozta). Az idősek aránya pedig jóval magasabb, különösen a 80 év felettek között. A különbség különösen látványos a lakosság átlag életkoránál, hiszen a magyarság esetében ez 3,4 évvel magasabb a vajdasági átlagtól.

Ugyanezt igazolja a következő táblázat is, ahol azonban az iskoláskorú gyerekeket szétbontottuk:

Terület	7 év alattiak	7–14 év közöttiek	15–64 év közöttiek	65 év felettek
SZERBIA	6,6 %	9,0 %	67,9 %	16,5 %
VAJDASÁG	6,6 %	9,2 %	68,2 %	15,5 %
MAGYAROK	5,5 %	7,7 %	67,5 %	19,3 %
Topolya	6,4 %	9,0 %	66,9 %	17,2 %
Csóka	6,4 %	9,3 %	65,7 %	18,3 %
Magyarkanizsa	6,5 %	9,1 %	66,7 %	17,2 %
Ada	6,6 %	8,8 %	67,4 %	16,6 %
Szabadka	6,6 %	8,7 %	68,7 %	15,5 %
Zenta	6,7 %	9,1 %	67,1 %	16,7 %
Kishegyes	7,5 %	9,9 %	66,1 %	15,7 %

Vajdaság és a tömb-magyar területek lakossága kor-struktúrájának összehasonlítása (2005)¹⁵

Megfigyelhető, hogy a természetes fogyás előrehaladása miatt egyre kevesebb gyermek születik (a 7 év alattiak és a 7–14 év közöttiek adatainak összehasonlítása). Szignifikáns különbség állapítható meg a vajdasági lakossághoz képest a magyarság esetében a gyermekkorú és az időskorú népesség esetében. Meglepő viszont, hogy ennek ellenére a tömb-magyar területeken viszont ehhez képest ugyanez nem állapítható meg, ami azt jelzi, hogy e súlyos aránytalanság elsősorban a szórvány-magyarságnál jelentkezik. Különösen figyelemreméltóak Kishegyes község adatai: nagyon magas a gyermekek aránya, az időseké átlagos, de viszont a munkakorú népesség kisebb az átlagosnál (de az a gyerekek magasabb aránya miatt van így).

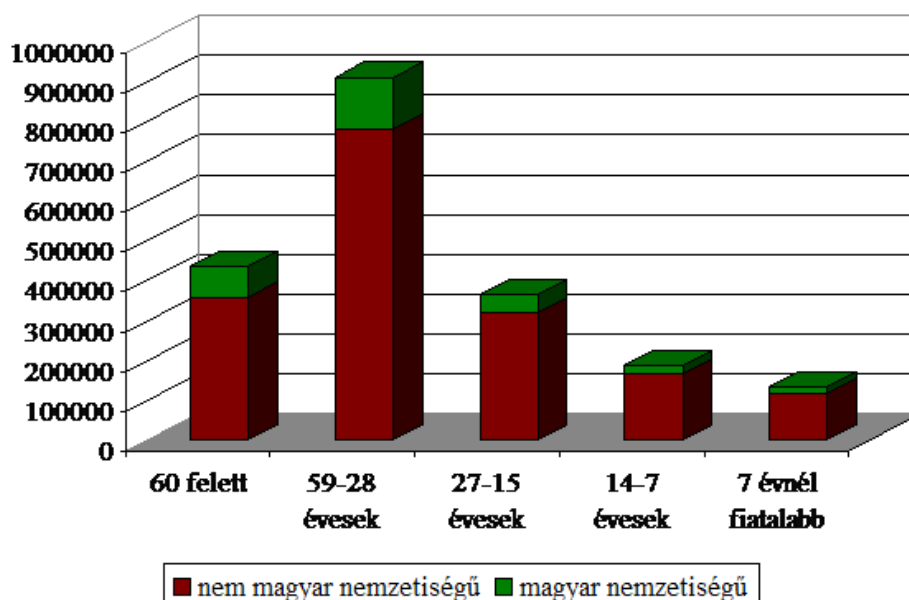
Összességében megállapítható, hogy a délvidéki magyar lakosság erősen az elöregedés stádiumában van.

¹² Szerbiai nemzetiségi mozaik, 348.

¹³ Szerbia Statisztikai Évkönyve, 2005.

¹⁴ Szerbia nemzetiségi mozaikja, 35., 41.

¹⁵ A községek Szerbiában – 2005., 56.

Vajdaság összes és a magyar lakosság korcsoportonkénti megoszlása (2002)

Munkaerőpiac

Foglalkoztatottság

Szerbia és Vajdaság lakosságának aktivitás szerinti megoszlása nagyjából hasonló, jelentősen eltér viszont ehhez képest a magyarság statisztikája. Eleve az összlakosságon belül az aktív lakosok aránya alacsonyabb, de az igazán nagy eltérés az ún. személyes bevétellel rendelkezők (nyugdíjasok, ingatlan-hasznosításából élők) és az eltartottak (gyerekek, háztartásbeliek, rokkantak) között tapasztalható, az előbbiek javára. Ami egyrészt annak köszönhető, hogy egyrészt a magyarságon belül kisebb a gyerekek aránya, másrészt pedig magasabb a nyugdíjasokat adó idős populáció nagysága. Ez a szám is az előregedés előre haladtára mutat rá, s arra, hogy a magyarságon belül ez a probléma még fajsúlyosabb:

	aktív lakosság	személyes bevétellel	eltartottak
SZERBIA	45,5 %	20,2 %	34,3 %
VAJDASÁG	45,1 %	20,1 %	34,8 %
MAGYAROK	43,7 %	25,5 %	30,8 %

A lakosság és a magyarság munka-piaci aktivitása szerinti megoszlása (2002)¹⁶

Az aktív lakosság (munkavállalók és munkanélküliek együtt) foglalkozás szerinti megoszlását ábrázolja a következő táblázat:

¹⁶ Szerbia nemzetiségi mozaikja, 154., 176.

	Szerbia	Vajdaság	magyarok
Köztisztviselők, vezetők	4,2	4,4	2,6
Szakképzettek	7,8	6,5	4,0
Szaktunatók, technikusok	17,1	17,2	13,0
Közalkalmazottak	5,7	6,6	5,1
Szolgáltatásban dolgozók, kereskedők	10,4	11,3	8,2
Mezőgazdaságban dolgozók	19,1	15,6	24,1
Kisiparosok	11,1	12,0	14,4
Gépek és berendezések kezelői	12,4	14,5	15,4
Ipari munkások	8,4	9,6	12,3
Egyéb	3,7	2,4	0,9

Az aktív lakosság foglalkozás szerinti százalékos megoszlása (2002)¹⁷

E táblázat alapján látható, hogy a magyarság számbeli arányánál jóval jelentősebb a pozícióvesztése az elit foglalkozások körében: a táblázat első sorai, amelyek a presztízs-szaktunatóknak számítanak, a magyarságon belül ezek aránya mindenhol alacsonyabb az országos, illetve a vajdasági átlagtól. Különösen igaz ez a köztisztviselők, a szakemberek, a szaktunatók esetében. A magyarságon belül jóval átlagon felüliek a fizikai munkát végzők, vagyis a földművesek, a munkások és a kisiparosok aránya.

	Szerbia	Vajdaság	magyarok
Mezőgazdaság	22,0	22,6	33,0
Halászat	0,1	0,1	0,1
Bányászat	1,3	0,5	0,3
Feldolgozó ipar	23,8	26,1	27,6
Energia-ipar	1,7	1,4	1,6
Építőipar	4,5	4,7	4,9
Kereskedelem	12,4	12,9	9,9
Vendéglátóipar	2,4	2,3	1,6
Közlekedés	5,5	5,1	3,2
Pénzügy	1,4	1,5	0,8
Ingatlan szolgáltatás	3,1	2,5	1,7
Állami közigazgatás	5,0	4,5	2,4
Oktatás	4,6	4,5	4,1
Egészség- és szociális ügy	6,4	5,9	5,4
Kommunális szolgáltatás	2,9	2,9	2,4
Egyéni vállalkozás	0,1	0,1	0,1

Az aktív lakosság gazdasági szektor szerinti százalékos megoszlása (2002)¹⁸

A délvidéki magyar aktív lakosság 1/3-a a mezőgazdaságban és majdnem további 1/3-a feldolgozóiparban munkásként dolgozik. Mivel e területeken messze a szerbiai és a vajdasági átlag feletti reprezentáltsággal rendelkezik, így szinte az összes többi helyen pedig alul-reprezentált. Különösen súlyos ez olyan fontos szektorokban, mint az állami közigazgatásban, a kereskedelemben, a közlekedésben, a pénzügyben vagy egyéb szolgáltatásokban.

¹⁷ Szerbia nemzetiségi mozaikja, 191., 203.

¹⁸ Szerbia nemzetiségi mozaikja, 191., 234., 269.

Ha az aktív lakosságon belül a munkavállalók és a munkanélküliek megoszlását vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy Szerbia, illetve Vajdaság 15 éven felüli lakosságán belül az aktív lakosok, illetve a munkanélküliek aránya a következőképpen alakult (2005. októberi adatok):

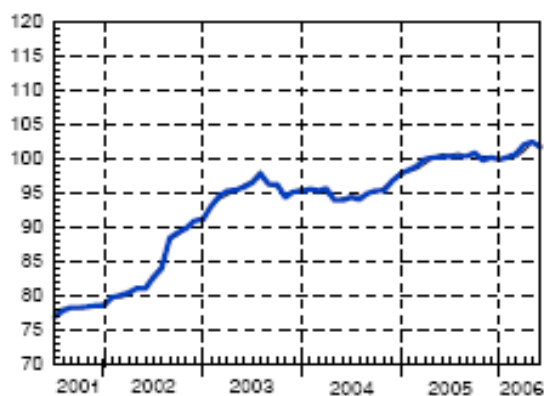
	Szerbia	Vajdaság
Összes lakos (15 év felett)	100 %	100 %
Összes aktív lakos	53,4 %	53,7 %
Munkavállalók	35,5 % (79,2 %)	43,1 % (76,8 %)
Munkanélküliek	11,1 % (20,8 %)	10,6 % (23,2 %)
Inaktívak	46,6 %	46,3 %

Szerbia és Vajdaság lakosságának munkaerő-piaci megoszlása (2005)

Megfigyelhető, hogy Vajdaságban a 15 év feletti aktív lakosságon belül a munkanélküliek aránya magasabb a szerbiai átlagnál, s a 23,2% nagyon magasnak mondható. Másrészt kimondottan magas az inaktívak aránya, hiszen a 15 év feletti lakosok fele majdnem fele e kategóriába van sorolva. Itt valóban látens munkanélküliség húzódik meg, hiszen a munkahely elvesztése helyett nagyon sokan kényszer-nyugdíjba mentek el.¹⁹

Ha a munkanélküliség változását vizsgáljuk az elmúlt években Szerbiában, akkor a következő adatsort kapjuk (a lenti táblázatban a munkanélküliek arányát látjuk az összes aktív lakoson belül):

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Munkanélküliség aránya	12,09 %	12,23 %	13,28 %	14,63 %	18,50 %	20,80 %

A munkanélküliség növekedésének üteme 2001 – 2006 között (2005 – 100 %)²⁰

A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása (2004) a következő volt²¹:

- közép- és felsőfokú végzettség 35,1 %
- szakképzett 28,9 %
- félig képzett és alacsonyabb végzettség 5,6 %
- képzetlen 30,4 %

Jövedelmek

A 2005-ös évben a fizetések az előző évhez képest nominálisan 22,8 %-kal növekedtek (a gazdaságban 23,9 %-kal, míg a gazdaságon kívül 18,9 %-kal), reál-értékben pedig 5,7 %-kal.

¹⁹ Huszka Beáta: Vajdasági magyarok részvétele a gazdasági átalakulásban.

²⁰ Havi statisztikai közlöny – 2006. július, 7.

²¹ Szerbia Statisztikai Évkönyve, 2005.

A legutóbbi hónapokat vizsgálva pedig 2006. júniusában a szerbiai átlag nettó-kereset 21777 dinár volt (256,2 €), ami a 2005. júniusi átlag-keresethez képest 24,8 %-kal (reál-értékben 9,8 %-kal) növekedett.

Vajdaságban az átlag nettó-kereset ugyanezen időszakban 22 113 dinár (260,1 €) volt, azonban a korábbi időszakhoz képest csak 22,9 %-kal növekedett.

2006. júniusában a tömb-magyar területeken a vajdasági nettó átlag-keresetnél alacsonyabb átlagos nettó-kereset volt tapasztalható. Így Kishegyes községben 15 548 din, Csóka községben 16 927 din, Ada községben 17 553 din, Topolya községben 18 326 din, Zenta községben pedig 21 028 din, s egyedül Szabadka (22 291 din) és Magyarkanizsa község (24 269 din) esetében haladta meg a vajdasági átlagot.

Gazdasági helyzet

GDP

Dollárba (USD) átszámolva a 2005-ös GDP 26 215 millió USD-t jelent, amellyel Szerbia a világranglistán a 76. helyre lépett elő.²²

Év	Összesen (millió USD)	Egy főre eső (USD)
1997	15 000,0	1497,9
1998	14 725,8	1473,6
1999	9 674,6	1 243,4
2000	8 050,0	1071,0
2001	9 426,8	1256,3
2002	10 968,0	1459,5
2003	15 075,7	2 001,4
2004	19 192,9	2 571,7
2005	26 215,0	3 480,2

Az ország GDP-je éves szinten, illetve az egy főre eső GDP nagysága²³

A GDP-t figyelembe véve Vajdaság, s ezen belül is a tömb-magyar területek a szerbiai átlagon felül teljesítettek 2002-ben. Hiszen a tömb-magyar területek Szerbia legészakabbi, s így egyben a legfejlettebb területei. Azonban régióon belül is nagyon nagy szélsőségek vannak: így Kishegyes egész Vajdaság legfejletlenebb, míg Magyarkanizsa pedig egész Szerbia egyik leggazdagabb községe.

Amellett, hogy a szerbiai átlaghoz képest a vajdasági átlag is csökkent, a tömb-magyar területeken egy sokkal nagyobb mérvű zuhanás következett be, olyannyira, hogy a korábban a vajdasági átlag fölött lévő tömb-magyar területek átlaga a vajdasági alá zuhant. Ennek egyrészt a magyarkanizsai és a topolyai gazdaság teljesítő-képességének meredek visszaszorulása volt az oka (az ország egyik legerősebb gyárának, a magyarkanizsai Keramika körüli bonyodalmak kirobbanása), de csökkenés állt be az összes többi községnél is. A régióban egyedül Zentánál tapasztalunk gazdasági megerősödést (a privatizáció kapcsán a multi-nacionális cégek megjelenése miatt), amellyel az egy főre eső GDP kapcsán a régió élére került.

Gépjárművekkel való ellátottság

A háztartásoknak személygépkocsival való ellátottsága szintén a gazdasági jólét egyik fokmérője, míg a traktorral való ellátottság pedig a mezőgazdaság arányára utal az adott községben:

²² [International Monetary Fund](#), World Economic Outlook Database, 2006. április

²³ Szerbia Statisztikai Évkönyve, 2005.

terület	a háztartások ellátottsága (%-ban)	
	személygépkocsival	mezőgazdasági géppel
SZERBIA	57,7	4,9
VAJDASÁG	57,2	16,8
TÖMB-MAGYARSÁG	56,4	14,9
Szabadka	63,1	9,4
Magyarkanizsa	57,0	27,1
Zenta	53,1	18,7
Ada	51,4	17,9
Topolya	48,3	19,2
Kishegyes	39,8	16,9
Csóka	34,7	22,7

A háztartások ellátottsága regisztrált személygépkocsival és traktorral (2004)²⁴

A személygépkocsival való ellátottság területén a szerbiai, a vajdasági és a tömb-magyar átlagok nagyjából azonosak. A tömb-magyar községek közötti különbségek e téren azonban már jól jelzik a gazdasági potenciált is, hiszen egy regisztrált személygépkocsi tartása jelentősen megterheli egy háztartás költségvetését.

A háztartások mezőgazdasági gépekkel való ellátottsága pedig egyértelműen a földművelésnek az adott terület életében való fontosságára utal. Nem véletlen, hogy Vajdaság messze a szerbiai átlag felett van e téren, hiszen a Dunától délre fekvő hegyes vidéken a földművelés közel sem tud olyan központi szerepet játszani, mint a Vajdaságban. Nagyon furcsa, hogy a tömb-magyar területek háztartásai átlaga nem éri el a vajdaságit, amelynek egyértelműen a terület lakosságának 1/3-át adó szabadkai városi népesség okozza (hiszen ott egy marginális gazdasági ág a mezőgazdaság). S az sem véletlen, hogy a kitűnő termőfölddel és rengeteg apró-településsel és faluval rendelkező Magyarkanizsa községben a legmagasabb a traktorral való ellátottság foka, hiszen ezeken a kis településeken egyértelműen szinte a mezőgazdaság az egyetlen megélhetési forrás.

Mezőgazdaság

Szerbia területének 66,0 %-a megművelt földterület, míg ez az arány Vajdaságban 83,3 %.²⁵

Vajdaság összesen 1,64 millió hektár megművelhető földterületének 67,2 %-a falusi kistermelők tulajdonában van, a maradék 32,8 % kb. 180 mezőgazdasági vállalat és földműves-szövetkezet birtokában. A magántermelői birtokokra jellemző az elaprózott birtokszerkezet, átlagos nagyságuk 4 hektár körül van, mindössze 3 %-uk nagyobb 10 hektárnál.²⁶

A mezőgazdaságból élők a Vajdaság lakosságának mintegy 13 %-át teszik ki, akik viszonylag magas arányban idős emberek. Összességében a mezőgazdaság fejlődésére az elmúlt évtizedben szintén a stagnálás volt jellemző.

Mint korábban láttuk, a délvidéki magyarság aktív lakosságán belül 33,0 % a mezőgazdaságból van a megélhetési forrása. Ez kimondottan magasnak mondható a 22,0 %-os szerbiai, illetve a 22,6 %-os vajdasági átlaghoz képest. Ha a mezőgazdasági populációt tovább bontjuk, akkor a következő adatokat kapjuk:

mezőgazdasági népesség megoszlása	Szerbia		Vajdaság		tömb-magyarság	
	száma	%	száma	%	száma	%

²⁴ A községek Szerbiában – 2005., 228.

²⁵ A községek Szerbiában – 2005, 17.

²⁶ Huszka Beáta: Vajdasági magyarok részvétele a gazdasági átalakulásban.

Teljes népesség	Össz-létszáma	817 052	100,0	215 147	100,0	37 050	100,0
Aktív lakosság	Össz-létszáma	529 236	64,8	125 506	58,3	22 519	60,7
	Ebből egyéni magántermelő	487 703	59,7	100 560	46,7	18 124	48,9
Eltartott népesség	Össz-létszáma	287 816	35,2	89 641	41,7	14 531	39,2
	Háztartásbeliek	56 947	6,9	21 105	9,8	3 366	9,0
	Tanulók	153 101	18,7	47 739	22,1	8 367	22,5
	Egyéb	77 768	9,5	20 797	9,6	2 798	7,5

A mezőgazdasági népesség megoszlása (2002)²⁷

A magyar mezőgazdasági népességen belül az aktív lakosság aránya a szerbiai átlag alatt van, bár a vajdaságit viszont meghaladja. Ezen belül azonban a szerbiai átlaghoz képest sokkal alacsonyabb a magántermelők aránya, ami magyarázható az elsősorban Vajdaságban létrehozott, s még mindig létező nagy mezőgazdasági szövetkezetekkel. Viszont a mezőgazdasági eltartott népességen belül a háztartásbeliek és a tanulók aránya relatíve magasan a szerbiai átlag felett van.

Turizmus

Egy gazdasági válságban lévő és a háborúból éppen hogy kilábaló ország esetében nem a turizmus a húzó gazdasági ág, s ezt Szerbia is igazolja. A 2004-es évben Szerbiában még a 400 000-et sem érte el azon külföldi turisták száma, akik legalább egy éjszakára megszálltak valahol az országban.

terület	hazai turisták		külföldi turisták	
	turisták száma	átlagosan eltöltött éjszakák	turisták száma	átlagosan eltöltött éjszakák
SZERBIA	1.579 857	3,7	391 826	2,2
VAJDASÁG	182 367	3,1	56 700	2,1
TÖMB-MAGYARSÁG	40 604	4,4	9 487	2,1

A hazai és külföldi turisták, valamint az általuk átlagosan eltöltött éjszakák száma (2004)²⁸

Az eleve csekély számú külföldi turista Vajdaságban még kevesebb, hiszen egy egész év alatt alig érte el a számuk az 50 000-et. A tömb-magyar területek adata a lakosság számához viszonyítva még magasabbnak is mondható, de köszönhető ez a magyar határ közelségének.

Gazdasági beruházások

A következő táblázat a 2004-es évi összes beruházásról készült (vagyis nem csak az állami, hanem az összes többi magán-beruházást is magába foglalja):

terület	egy főre eső beruházás (dinárban)
SZERBIA	20 396

²⁷ A községek Szerbiában, 84.

²⁸ A községek Szerbiában – 2005., 236.

VAJDASÁG	14 510
TÖMB-MAGYARSÁG	8 977

Az egy főre eső beruházások alakulása (2004)²⁹

A vajdasági átlag messze lemaradt a szerbiai átlagtól. A tömb-magyar területeken pedig még rosszabb a helyzet, és e téren is két részre van szakadva e régió: a Zenta-Magyarkanizsa-Szabadka-Topolya összefüggő terület viszonylag jó mutató számokkal rendelkezik e téren, míg Csóka, Kishegyes és Ada jelentősen le van szakadva tőlük.

Kis-és középvállalkozások

A szerbiai szabályozás szerint azok a vállalkozások minősülnek KKV-nak, amelyek három feltétel közül legalább kettőnek megfelelnek:

- munkavállalók száma: 50–250 fő
- évi jövedelem nagysága: 2,5–10 millió €
- ingatlan értéke: 1-5 millió €³⁰

	Egy főre eső nemzeti jövedelem, ⁴⁰ Szerb Köztársaság = 100%	1000 lakosra eső munkanélküliek száma ⁴¹	Egy főre eső községi költségvetési bevétel, ⁴² dinár	Egy munkavállalóra eső átlagjövedelem, adók és járulékok nélkül, ⁴³ (2001. jan.-dec., dinár)	1000 lakosra eső átlagos éves népességnövekedés, ⁴⁴ (1991-2002)
Szabadka	+37,5	+	+	-	0
Topolya	+34,1	+	-	-	-
Kishegyes	-62,8	+	-	-	-
Ada	+10,4	+	-	-	-
Kanizsa	+118,5	+	-	+	-
Zenta	+20,4	-	-	-	-
Csóka	-82,3	+	-	-	-
Óbecse	+104,9	+	-	+	-
Temerin	-86,2	-	-	-	+

Jövedelmi viszonyok községenként

A fenti táblázat összefoglalja azokat az információkat, amelyeket megtudhattunk a magyar (relatív vagy abszolút) többségű községek gazdasági fejlettségéről. A táblázat az utolsó oszlopot kivéve összehasonlító információkat tartalmaz. Az első négy oszlop +/- jelei arról adnak információt, hogy a vajdasági átlaghoz képest jobb vagy rosszabb volt az érték az adott községben. Az első oszlopban a plusz és mínusz jel mögött szereplő szám közli, hogy hány százalékponttal tért el a vajdasági átlagtól az adott község nemzeti jövedelme. Az utolsó oszlop nem összehasonlítás, egyszerűen azt mutatja, hogy fogyott vagy nőtt a népesség az adott községben.

A vizsgált paraméterek alapján megállapítható, hogy a magyar többségű községek általában hátrányos helyzetűek a Vajdaságon belül. A községek egy főre eső költségvetési bevétele egyedül Szabadkán haladta meg a vajdasági átlagot. Az átlagjövedelem Zenta és Óbecse kivételével

²⁹ A községek Szerbiában – 2005., 258.

³⁰ Szerbiai Statisztikai Hivatal: A vállalkozások a Szerbiai Köztársaságban, a nagyságuk szerint, 2004., 6.

mindenütt alacsonyabb volt a vajdasági átlagnál. A népesség általában csökkent, kivéve Szabadkán, ahol nem változott és Temerinben, ahol viszont a növekedés a szerb nemzetiségű menekültek beáramlásának a következménye. A munkanélküliség viszont a községek többségében alacsonyabb a vajdasági átlagnál, csak Zentán és Temerinben rosszabb a helyzet mint a Vajdaságban általában. Ha a nemzeti jövedelmet vizsgáljuk, meglehetősen vegyes a kép, Szabadka, Topolya Kanizsa és Óbecse áll ez alapján jobban mint a Vajdaság általában.

A délvidéki magyar vállalkozók

A vajdasági magyarok gazdasági helyzete folyamatosan romlik, ami annak tudható be, hogy kimaradtak az elmúlt évtized tőkefelhalmozási folyamataiból. A délvidéki magyar népesség folyamatosan fogy, aminek egyik fő oka egyrészt az asszimiláció különösen a szórványmagyarság körében, de már Újvidék körül is, másrészt a 90-es években bekövetkezett emigráció, amelyre a háborús válságon kívül fontos motivációs tényezőként hatott a szegénység, a munkanélküliség, a reformok lassúsága, a leszűkült szociális-kulturális kisebbségi élet és fejlődési tér. A felsőbb iskolát végzettek aránya a magyarok körében az országos átlag fele, 5,9 százalék a 10,8 százalékos szerbiai átlaghoz képest. A Vajdaságból mintegy 50 ezer magyar vándorolt el a 90-es években, legtöbben a viszonylag fejletlen dél-bánáti régióból, és a gazdasági és kulturális szempontból is legfejlettebb Észak-Bácskából.

Jelenleg a Vajdaságban a magyarok többsége olyan környezetben él, ahol a mezőgazdaság és az élelmiszeripar dominál, és ahol a szerb kormányzat visszatartotta az ipar fejlesztését, aminek következtében kevés a szakképzett munkást igénylő munkahely. Mivel a magyarok lakta területekre telepített élelmiszeripar is leginkább betanított munkásokat igényel, a magyarok jelentős része él idénymunkából részfoglalkoztatásban. Ezzel szemben, ami a magyarok közszférában való jelenlétét illeti, számarányukhoz képest alulreprezentáltak a bíróságokon, az ügyészségeken, a közigazgatási szervekben, a belügyi szervekben, a médiumokban, és általában a vezető pozíciókban. Viszont az önkormányzati és tartományi képviselői testületekben és a községi végrehajtó szervekben részvételük megközelíti a lakosság nemzetiségi összetételének arányát.

Habár a gazdasági szférára vonatkozó arányokról statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre, feltételezhetően a vállalatok menedzsmentjében a magyar nemzetiségűek rendkívül alulreprezentáltak. A topolyai község területén például a vállalatokban egy-két kivétellel (a felsorolt 19 vállalatból 2-ben volt magyar) mindenütt szerb az igazgató, a gépsoroknál dolgozók 80 százaléka viszont magyar. Szabadkán az arány hasonló, mintegy 220 vállalatigazgatóból mindössze 3 magyar.

Ennek egyik negatív következménye, hogy a magyarok a privatizációban is hátrányos helyzetből indulnak, hiszen nagyon sok esetben a vállalati menedzsment privatizál egy vállalatot. A vállalatokon kívül jelentősebb tőkefelhalmozásra a 90-es években illegális üzletekből – „feketézésből” – volt még lehetőség, amiben magyarok szintén kevésbé vettek részt.

A hitelezésnél történő negatív etnikai diszkrimináció miatt szorgalmazzák vajdasági magyar politikusok egy magyarországi bank megjelenését Szerbiában, mert attól legalább egyenlő, piaci alapú elbánást remélhetnek. Ehhez kapcsolódik az a probléma, hogy a délvidéki magyarság nincs igazán jelen Belgrádban, és nem jut hozzá fontosabb információkhoz.

A vajdasági magyarok szinte alig vettek részt az eddigi privatizációban, bár 2003. elején ez a trend megfordulni látszott. Az év első két hónapjában átmenetileg a magyarok nevéhez fűződő vásárlások száma meghaladta a Vajdaságban lebonyolított privatizációs ügyletek 10 százalékát. A vajdasági magyarok viszonylag gyenge aktivitása a tőkehiánynak köszönhető.³¹

Oktatás

³¹ Huszka Beáta: Vajdasági magyarok részvétele a gazdasági átalakulásban.

Iskolázottsági mutatók

A 2002-es népszámlálási adatok szerint a 15 éven felüli szerbiai lakosság 11,0 %-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel, ezzel szemben az európai kontinens fejlettebb részén ennek a duplája, azaz körülbelül 20 % az átlag. A környező országokban sem sokkal jobb a helyzet: Szlovéniában 13,9 %, Horvátországban 11,9 %, Magyarországon 10,9 %. Vajdaságban azonban az országon belül is a legrosszabb a helyzet: a lakosság 9,4 %-a vallotta magát főiskolai vagy egyetemi végzettségűnek.³²

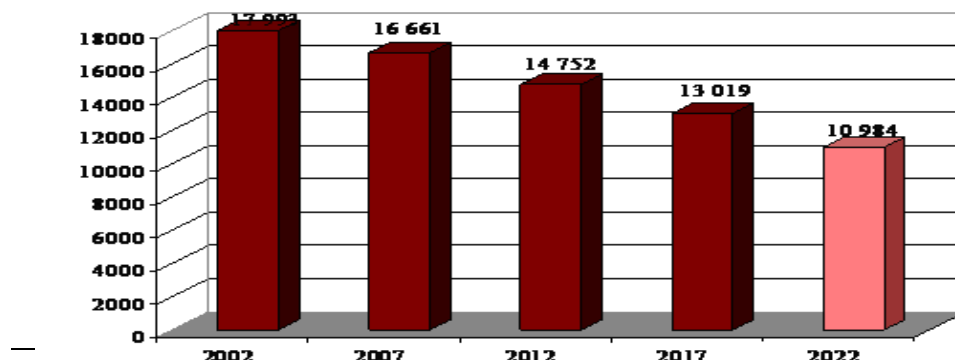
Ha mindezek függvényében a magyarság adatait is megvizsgáljuk, akkor még kedvezőtlenebb képet kapunk:

terület	befejezetlen általános	általános iskola	közép-iskola	főiskola	egyetem
SZERBIA	24,2 %	23,8 %	41,0 %	4,5 %	6,5 %
VAJDASÁG	21,9 %	24,8 %	43,9 %	4,3 %	5,1 %
MAGYARSÁG	26,8 %	29,7 %	37,3 %	3,2 %	3,0 %
TÖMB-MAGYARSÁG	22,9 %	27,4 %	41,4 %	4,2 %	4,1 %
Szabadka	19,5 %	26,4 %	44,3 %	4,7 %	5,1 %
Zenta	24,5 %	26,1 %	41,2 %	4,8 %	4,4 %
Topolya	25,9 %	28,0 %	39,0 %	3,5 %	3,6 %
Ada	25,9 %	28,7 %	38,5 %	3,8 %	3,1 %
Kishegyes	24,4 %	29,2 %	41,0 %	2,9 %	2,5 %
Csóka	32,0 %	27,9 %	35,1 %	2,8 %	2,2 %
Magyarkanizsa	29,3 %	30,9 %	34,8 %	2,9 %	2,1 %

A 15 év feletti lakosság iskolázottsági megoszlása (2002)³³

A magyarság egyértelműen hátrányban van a közép- és a felsőfokú végzettek arányában (a felsőfokú végzettek aránya a szerbiai 11,0 %-hoz képest mindössze 6,2 %), s ennek következtében az általános iskolai végzettséggel, illetve azzal nem rendelkezők pedig nagyobb arányban vannak jelen a magyarságon belül. A tömb-magyar területeken azonban ennél jobbak az adatok, de mégsem érik el a vajdasági átlagot. A főiskolások aránya még azonos, azonban az egyetemet végzettek aránya egy teljes százalékkal kevesebb a tömb-magyar területeken a vajdasági átlagtól. A középiskolai végzettek aránya is alacsonyabb.

Egyértelműen kimutatható az előregedés trendje is a magyarságon belül, ami jelentkezik az egyre kevesebb gyerekek számában is. Ez pedig hosszú távon maga után vonja a magyar iskola-rendszer visszaszorulását is, hiszen egyre kevesebb magyar diák lesz az iskolákban.

³² Tiltakozás a tandíjak miatt. In: Magyar Szó, 2006.10.20.

³³ A községek Szerbiában – 2005., 68-69.o.

A vajdasági magyar egyetemista korú fiatalok számának tervezett alakulása 2002–2022 között

Iskolákkal való ellátottság

A következő táblázatban azt vizsgáljuk, hogy ezer lakosra átlagosan hány általános és középiskolás tanuló jut, vagyis az egyes területek iskolákkal való ellátottságát tekintjük át, elsősorban a tömb-magyar területeken:

A tömb-magyar területek általános és középiskolai tanulónak száma az országos átlagnak megfelel, vagyis a szerb állam e földrajzi területen felvevő-képességében arányos iskola-rendszert épített ki. A középfokú oktatás területén azonban az egyes tömb-magyar területeken már vannak hangsúly-eltolódások, illetve oktatási központok jelentek meg. Egyértelmű középiskolai oktatási centrum Zenta és Szabadka. Topolya csak a lakosság számával arányos diák-létszámmal bír, míg a többi községnél egyértelműen csak léteznek középiskolák, de azok nem elégítik ki a helyi igényeket, s így a község tanulni kívánó fiataljai máshol járnak középiskolába. Kishegyes községben pedig egyáltalán nincs középiskola.

Általános iskolai oktatás³⁴

Összesen 22 008 magyar nemzetiségű tanulóból 17 567-en, vagyis 79,83 %-uk tanult az anyanyelvén. Az előző évhez képest a magyar diákok száma 394-gyel (1,7 %-kal) csökkent.

A 4 461 magyar diák közül, akik nem anyanyelven tanultak, 2 101-en (47,0 %-uk) választotta heti két órában a magyar nyelv tanulását, mint fakultációs tantárgyat.

Középfokú oktatás³⁵

A vajdasági közép-iskolákban átlagosan 8,5 %-an tanulnak magyar nyelven. A fenti táblázat ezt az adatot tovább bontja iskola-típusokra. Egy fokozatos emelkedő trendet figyelhetünk meg a magasabb szintű gimnázium felől a felsőfokú továbbtanulást végképp kizáró 3 éves szakközép-iskolák felé. Ez azt jelenti, hogy a magyarságon belül népszerűbbek a szakközép-iskolák, mint a gimnáziumok. Ha az összes vajdasági középiskolás és a magyarul tanuló diákok között az egyes középiskolai típusok népszerűségét vizsgáljuk, akkor a következő adatokat kapjuk:

	vajdasági átlag	magyar nyelven tanuló középiskolások
Gimnázium	21,8 %	18,2 %
4 éves szakközép-iskola	44,9 %	43,7 %
3 éves szakközép-iskola	33,3 %	38,1 %

A középiskolákban tanulók megoszlása az iskola típusa szerint (2003/2004)

A mezőgazdasági és az ún. „mester-szakmák” (gépészet, elektrotechnika) a legnépszerűbbek, s az összes magyar diáknak a fele ezeken a szakokon tanul. Ez is jelzi az általános délvidéki magyar élet-stratégiát: inkább a biztos szakma vagy a föld a kezünkben, mint sem megpróbáljunk nagyot álmodni.

A becslések szerint jelenleg 700 középiskolás tanul Magyarországon (főként Szegeden és környékén) – ez a Vajdaságban tanulókhöz képest nem tűnik igazán számottevőnek (7,6 %).³⁶

³⁴ Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság: Tájékoztató a Vajdaság AT területén élő nemzeti kisebbségek általános iskolai oktatásáról a 2003/2004-es tanévben. 3., 5-6.

³⁵ Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság: Tájékoztató a Vajdaság AT területén élő nemzeti kisebbségek középfokú oktatásáról a 2003/2004-es tanévben. 2., 6-7.

³⁶ Gábrityné dr. Molnár Irén: Szellemi élet: elszigeteltség vagy nyitottság? In: Vajdasági marasztaló, 69-90.

Felsőfokú oktatás³⁷

A 2003/2004-es iskolaévben Vajdaság területén 9 állami **főiskola** működött. Ezek közül 5 óvóképző főiskola (Szabadkán, Újvidéken, Sremska Mitrovicán, Kikindán és Versecen), 3 műszaki főiskola (Szabadkán, Újvidéken és Nagybecskerekén) és 1 pedig ügyviteli főiskola (Újvidéken) volt.

A vajdasági főiskolák hallgatóinak 10,7 %-a magyar nemzetiségű volt, de jóval kevesebb azok száma, akik magyar nyelven tanultak. A magyar hallgatók aránya különösen magas volt a két szabadkai főiskolán, ami azt igazolja, hogy a tömb-magyar területekhez közel nagyobb a magyar fiatalok főiskolára való iratkozási hajlandósága (ennek sokszor gazdasági okai is vannak: kisebb utazási költség, esetleg nem is laknak benn a városban stb.). Viszonylag magas még az arányuk a két újvidéki és egy nagybecskereki főiskolán, a többi elenyésző.

Viszont az oktatás magyar nyelven csak 3 főiskolán lett megszervezve, s ezen a háromon a legnagyobb a magyar hallgatók aránya. Az összes vajdasági főiskolai hallgató 6,6 %-a tanult magyar nyelven, ami más oldalról azt jelenti, hogy a főiskolákon tanuló magyar hallgatók 62,4 %-a tanult az anyanyelvén.

Az **egyetemi** oktatás Vajdaságban elsősorban az egyetlen állami egyetemnek, az Újvidéki Egyetemen a 13 karán valósul meg.

A Szabadkán létrejött Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar 2006. október elején nyitotta meg kapuit. Ez az első tisztán magyar nyelvű, állami felsőoktatási intézmény a Vajdaságban. A strukturális tanárhiányon azonban ez kevésbé segít, mivel így munkaerőtöbblet van magyar tanítókból.

Az előző évhez képest az Újvidéki Egyetemen a magyar hallgatók száma 208-cal (9,2 %-kal) növekedett. A magyar hallgatók aránya 6,4 %-os, amely sokkal alacsonyabb a főiskolai aránynál.

Magyarországi kihelyezett tagozatok: Vajdaságban két magyarországi felsőoktatási intézmény is szervez oktatást:

- a budapesti *Gábor Dénes Főiskola*, amelynek Szabadkán működik kihelyezett tagozata.
- a budapesti Szent István Egyetem zentai tagozatán kertészmérnök képzés folyik.

Magyarországon való tanulás: pontos adatok nincsenek, de a becslések szerint jelenleg kb. 1.500-1200 vajdasági főiskolai, illetve egyetemi hallgató tanul Magyarországon. Ez azt jelenti, hogy a jelenlegi vajdasági magyar felsőoktatási hallgatók több, mint 1/4-e tanul az anyaországban, akik kb. 20 %-a tér vissza.

Kultúra

A **közművelődés** területén két nagy ernyő-szervezet működik a Délvidéken. Az 1990-ben létrehozott újvidéki székhelyű Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság, amely nagyrészt kiadói tevékenységgel foglalkozott, de az utóbbi években már nem igazán működött.

Jelentős művelődési egyesület még az újvidéki Petőfi Sándor ME, amelyet 1945-ben alapítottak, s a 11 szakcsoportja között működik többek között a Guzsalyas ének-együttes.

Két állandó, professzionális magyar *színház* működik a Délvidéken: a szabadkai Népszínház magyar társulata és az Újvidéki Színház (1973-ban alapították). Emellett folyamatosan dolgozik még a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház, a Magyarkanizsai Udvari Kamara-színház, illetve nyaranta a Tanya-színház, állandó székház nélkül azonban. Két gyermekszínháznak vannak magyar nyelvű előadásai: a szabadkai Gyermekszínháznak és a nagybecskereki „Toša Jovanović” Népszínháznak.

A vajdaságban a következő *közgyűjteménnyel* foglalkozó szervezetek vannak (ezek jelentős része magyar anyaggal is rendelkezik):

- könyvtárak – 127 db
- levéltárak – 9 db
- múzeumok – 17 db

---

³⁷ Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság: Tájékoztató a Vajdaság AT által alapított főiskolákon és az Újvidéki Egyetemen tanuló nemzeti kisebbségekhez tartozó hallgatókról a 2003/2004-es tanévben.

- egyéb gyűjtemények – 22 db

A magyar *könyvkiadás* egyik központi intézménye az 1967-ben Újvidéken alapított Forum Könyvkiadó, amely az elmúlt évtizedekben mintegy 2.000 könyvet adott ki.

A legfontosabb *folyóiratok*:

- irodalmi: Híd, Üzenet, Létünk, Orbis, Új Symposion, zEtna
- közéleti: Aracs
- helytörténeti: Bácsország

A *szakmai szervezetek* közül fontos a Kapocs Könyvtári Csoport, a Kiss Lajos Néprajzi Társaság, Vajdasági Magyar Folklórközpont.³⁸

2005. szeptemberében hozták létre Zentán a *Vajdasági Magyar Művelődési Intézetet*, mint az eljövendőekben a délvidéki magyar művelődés központi intézményét.

SZAKIRODALOM:

1. Szerbiai Köztársaság Kormánya: *Jelentés a 2005-ös évben Szerbiába érkezett nemzetközi támogatásokról* (Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma, Belgrád, 2006. március). In: <http://www.evropa.sr.gov.yu/Isdacon/Documents/Izvestaj%20o%20medjunarodnoj%20pomo%20ci%202005.pdf>
2. Dragomi Jankov: *Vajdaság – egy régió tönkremenetele*. Újvidék, 2005.
3. Huszka Beáta: *Vajdasági magyarok részvétele a gazdasági átalakulásban és a magyar-vajdasági gazdasági kapcsolatok javításának lehetőségei*. In: Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, 373 – 450.
4. Szabó Laura: *Jövedelmi és növekedési szintek Európában*. In: <http://www.talaljuk.hu/index.php/article/articleprint/101/-1/16/>
5. Határon Túli Magyarok Hivatala: *2006-os jelentés a vajdasági magyarság helyzetéről*. In: www.htmh.hu
6. Az Európai Bizottság jelentése Szerbia és Montenegróval elért eredményekről (2005. október).
7. Szabó Laura: *Jövedelmi és növekedési szintek Európában*.
8. Ile Kovačević: *A külföldi befektetések Szerbiában*. In: Yugoslav Survey,
9. Marija Vidić: *A többiek sem állnak, hanem futnak*. In: Lokalna samouprava, 2006. május, 10-11.
10. Szerbia és Montenegró Emberi és Kisebbségügyi Minisztériuma: *Szerbia nemzetiségi mozaikja*. Belgárd, 2004.
11. Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság: *Tájékoztató a Vajdaság AT területén élő nemzeti kisebbségek általános iskolai oktatásáról a 2003/2004-es tanévben*. Újvidék, 2004. május
12. Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság: *Tájékoztató a Vajdaság AT területén élő nemzeti kisebbségek középfokú oktatásáról a 2003/2004-es tanévben*. Újvidék, 2004. május
13. Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság: *Tájékoztató a Vajdaság AT által alapított főiskolákon és az Újvidéki Egyetemen tanuló nemzeti kisebbségekhez tartozó hallgatókról a 2003/2004-es tanévben*. Újvidék, 2004. május

STATISZTIKÁK:

1. Köztársasági Statisztikai Hivatal: *Szerbia Statisztikai Évkönyve*, 2005.
2. Köztársasági Statisztikai Hivatal: *A községek Szerbiában*, 2005.
3. Köztársasági Statisztikai Hivatal: *A vállalkozások a Szerbiai Köztársaságban, a nagyságuk szerint*, 2004
4. Köztársasági Statisztikai Hivatal: *A munkaerőről szóló kérdő-íves lekérdés – 2005. október*.
5. Köztársasági Statisztikai Hivatal: *Havi statisztikai közlöny – 2006. július*.

³⁸ Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság: *A nemzetiségek és etnikai kisebbségek kultúrája – magyarok*. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet honlapja (www.vmmi.org.yu)

6. Köztársasági Statisztikai Hivatal: A lakosság nemzeti összetétele (2002-es népszámlálás).
7. Köztársasági Statisztikai Hivatal: Népvándorlási jelenségek (2002-es népszámlálás).
8. Köztársasági Statisztikai Hivatal: Migráció (2002-es népszámlálás).
9. Köztársasági Statisztikai Hivatal Közlönye, 2004. május

SZAKMAI LINKEK:

1. Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság: A nemzetiségek és etnikai kisebbségek kultúrája – magyarok. In: <http://www.psok.org.yu/sr/kultura/index.html>
2. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet honlapja: www.vmmi.org.yu